

Lühiülevaade uuringust „Õppekeel Eesti kõrghariduses“

Eesti kõrghariduse viimase aastakümne prioriteet on olnud rahvusvahelistumine, mis on suurendanud ingliskeelse õppe osakaalu ülikoolides. Samal ajal on väikeriigi seisukohalt kriitilise tähtsusega säilitada ja edendada kvaliteetset emakeelset õpet. Uuringu eesmärk on selgitada praegust õppekeelte olukorda ja ülikoolide õppekeelte kasutuse lähituleviku arengu visiooni.

Uuringus keskenduti ülikoolide juhtkondade ja õppekavajuhtide seisukohtadele, mille uurimiseks tehti intervjuud kõigi avalik-õiguslike ülikoolide prorektoritega ja Ida-Virumaa kolledžite õppejuhtidega. Lisaks valiti välja 22 õppekava ja intervjuueeriti nende õppekavade juhte. Intervjuude käigus kaardistati, kuidas eri keeli õppeprotsessis kasutatakse, millised on sellega seotud kitsaskohad ning kuidas tulevikus paremini reguleerida eesti ja inglise keele kasutamise vahekorda.

Analüüsi tulemused näitavad, et praegust ingliskeelse õppe kasvu on toetanud mitu paralleelset protsessi, kuid peamiselt on see seotud eriala ja selle õpetamise spetsiifikaga. Esiteks on demograafiline langustrend suurendanud vajadust meelitada ülikoolidesse välistudengeid, et eri valdkondade õppekavu elujõulisena hoida. Teiseks on kasvanud üleüldine huvi rahvusvahelistumise vastu ning tuntakse selle positiivset mõju ka eesti keeles õppivate tudengite kogemustele. Kolmandaks ajendas tasuta kõrghariduse süsteemile üleminek teatud erialadel asendama senist õppekava mitmekeelsust inglise keelega. Tähtis osa oli siin nii uuel nõudel, mille kohaselt võib õppekaval olla vaid üks õppekeel, kui ka vajadusel korraldada õppekava selliselt, et oleks võimalus küsida nendel õppekavadel õppeteenustasu. Ingliskeelseks muudetud ja uusi ingliskeelsena avatud õppekavu iseloomustab vajadus õppetöös inglise keelt kasutada ja tööturu nõudmine keeleoskuse järele. See tuleneb sellest, et erialakirjandus on võõrkeelne ja sageli kasutatakse ka tööturul igapäevaselt võõrkeeli, aga lisaks on ülikoolidel soov välisõppejõudude abil õppe kvaliteeti parandada. Näitena toodi siin sageli IT-erialad, aga ka rahvusvahelised suhted.

Ülikoolide õppekeele tulevikuvision rajaneb eeldusel, et ingliskeelse õppe maht kasvab. Samas rõhutasid kõik ülikoolid ka eestikeelse õppe olulisust. Toodi välja vajadus säilitada vähemalt esimese astme haridus eestikeelsena, aga nenditi samuti, et erialaterminoloogia eluspüsimiseks ja edendamiseks peab eestikeelne õpe olema võimalik kõigil õppeastmetel. Murekohana toodi välja tänased piirangud ühe õppekeele kasutamisele ja ebaselgus muude keelte kasutamise lubatuses. Senisest enam soovitakse edaspidi lõimida eesti- ja ingliskeelset õpet, pakkudes kohalikele tudengitele ühtaegu emakeelset baasharidust, ent samas võimalust parandada oma keeleoskust ning avardada oma maailmapilti mitmekultuurilises õppekeskkonnas. Erialase inglise keele vajadust peetakse üha olulisemaks kõigis valdkondades, kuna rahvusvahelise suhtluse osakaal kasvab nii era- kui avalikus sektoris töötades.

Uuritud õppekavade põhjal saab öelda, et õppekava õppekeele ja muude keelte rakendamisel igapäevases õppetöös puuduvad enamasti ranged reeglid. Kui eestikeelsetel erialadel on pea eranditult nõutud ka mõni muu õpiväljundite saavutamiseks vajalik keel, siis ingliskeelsetel õppekavadel teisi keeli ei ole. Eestikeelsetel õppekavadel nõutakse üha enam lisaks inglise keelt, aga olenevalt erialast on saksa, prantsuse ja vene keel samuti endiselt nõutud. Ingliskeelsetel erialadel peeti tudengite mitmekesise tausta tõttu lisakeelte nõuet liialt koormavaks. Keskendudes ülikoolide praktikatele ilmses, et tavapäraselt on tudengitel ja õppejõududel enam vabadust kirjalike õppematerjalide ja iseseisva töö (sh praktika) keele valikul. Juhul, kui on nõutud muude õpiväljundite saavutamiseks vajalike keelte oskus, siis sedagi rakendatakse just neis tegevustes. Kontaktõppes eeldatakse üldiselt õppekeele kasutamist, kuigi võib esineda erandeid, kui kõik tudengid ja õppejõud valdavad mõnda teist keelt hästi. Eestikeelsetel õppekavadel on inglise keel kontaktõppes kasutusel, kui mõnda loengut või kursust loeb välisõppejõud.

Erandlikud on õppekavad, kus on terved moodulid võõrkeeles. Sellisel juhul eeldatakse igal õppekavas oleval ainekursusel vastava ainekursuse õppekeele kasutamist.

Eestile sarnaseid trende rahvusvahelistumises võib märgata ka mujal Euroopa riikides, kus inglise keel ei kuulu riigikeelte hulka. Uuringu käigus kirjeldati Rootsi, Läti ja Sloveenia õppekeelte olukorda ning seda, millised meetmed on võetud kasutusele, et eri keeli seales kõrghariduses tasakaalustada ja mida on Eestil sellest õppida.

Intervjuude analüüsi ja teiste riikide kogemuste kaardistuse põhjal koostas uuringumeeskond soovitusel, kuidas eesti ja inglise keelt Eesti kõrghariduses edaspidi tasakaalus hoida:

1. Eri õppekeelte tasakaalu hindamiseks täpsustada õppekeele mahu hindamise meetodika. See võimaldaks edaspidi asjakohasemalt jälgida õppekeele mahtu ja arengut. Kõige praktilisem on hinnata õppeainete õppekeelt ja mahtu osakaaluna kogu õppemahust.
2. Lubada üheselt mõistetavalt ühel õppekaval alternatiivsete õppekeelte kasutamist ning defineerida lubatud/kohustuslikud õppekeele mahud.
3. Jätkata ja võimalusel suurendada eestikeelse erialase õppekirjanduse väljaandmise toetamist kõrghariduse esimese ja teise astme õppematerjalidena, et toetada kõigil õppekavadel eestikeelse kirjanduse kättesaadavust ja ajakohasust.
4. Võimaldada ingliskeelsel õppekaval õppivatele välistudengitele soovi korral suuremas mahus ja tasuta eesti keele ja kultuuri õpet, et anda neile võimalus Eesti tööturule integreeruda. Eesti keele õppe mahu järgi tuleks pikendada ka tudengi nominaalset õppeaega (ja vajadusel elamisloaõigust).
5. Analüüsida nõudlust eesti keele süvaõppeprogrammi (keeleeõppeaasta) uue versiooni järele, mis oleks loomult paindlikum ja integreeriks varasemast enam eesti keele õpet erialateadmiste omandamisega. Silmas võiks pidada seda, et keeleõppe mahu tõttu võib olla tudengil keeruline täita 100% õppekoormuse nõuet ja võib olla vajalik selle nõude lõdvendamine. Väiksema tudengkonnaga ülikoolide puhul võiks julgustada koostööd teiste lähedal asuvate ülikoolidega, et parandada nende tudengite keeleõppevõimalusi.
6. Töötada koos ülikoolidega välja õppekeelte kasutamise juhtpõhimõtted, mis hõlmaks õppekeele rolli laiemalt ning seaks paika eesti- ja muukeelse õppe eesmärgid, et vähendada valitsevat ebaselgust. Eesmärkidest peaks selguma, millistel tingimustel võiks eelistada eesti või inglise keelt õppekeelena. Juhtpõhimõtted võiksid sisaldada muu hulgas eri õppekeelte rakendamiseks vajalikke toetustegevusi, prioriseerides järgnevaid:
  - eestikeelse õppekirjanduse pakkumine kõigil erialadel (ingliskeelses õppes alternatiivsete allikatena);
  - eesti- ja ingliskeelsetel õppekavadel õppivate tudengite suuremat integreerimist, et kasutada mitmekultuurilise õppekeskkonna eeliseid kõigi tudengite hüvanguks. Seda võib ellu viia nii õppe ja õppekavade lõimimisega kui ka muul viisil;
  - välistudengitele eesti keele ja kultuuri õpetamist;
  - õppejõudude keelepädevuse arendamist ja pidevat toetamist (vajadusel kas eesti või inglise keeles). Kaaluda tuleks üldiste keelestandardite sätestamist õppejõudude keeleoskusele;
  - defineerida doktoritöö eestikeelse resümee eesmärk eesti teaduskeele arengu heaks ning julgustada ülikooli seadma doktoritöö resümeele kõrgemaid nõudmisi.

See uuring põhineb ülikooli töötajate seisukohtadel, mistõttu on soovitusel koostamisel arvestatud tudengite arvamusega vaid kaudselt. Uuringu tulemusi peaks veel analüüsima nii Eesti kui välistudengite õpikogemuste kontekstis, arvestades eri õppekeelte rakendamisega seotud raskusi. Eesti oskuskeele edendamise seisukohast on oluline uurida muuhulgas eesti keele kasutust teadustöös ja selle ülekandumist õppetegevusse.